

Розвиток спроможностей інституційного нагляду у секторі безпеки України

*Аналітична записка № 2.
Центр досліджень європейської безпеки,
м. Гронінген, Нідерланди*

Розвиток спроможностей інституційного нагляду у секторі безпеки України

Йос Боонстра,

старший науковий співробітник CESS, Нідерланди

Вступ

Перші півроку уряду Зеленського та Парламенту, в якому домінує партія «Слуга народу», показують змішану картину. Те, що функціонує уряд та парламент, є позитивним розвитком саме по собі, враховуючи, що їхні члени значною мірою є для політики новими. Обидва органи прагнули продемонструвати свою активність виборцям через численні законопроекти. Однак, більшість із них або були поспішно підготовлені, або не змінили суттєво способу здійснення політики в Україні, і для олігархів країни двері для впливу на політику залишаються відкритими. Що стосується сфери безпеки, то зроблено доволі мало, в основному через недосвідченість нової команди в питаннях безпеки, оборони та розвідки. Крім того, помилки у сфері безпеки можуть мати високу ціну, тим більше, що країна залишається у стані війни, і Президент не виглядає таким, що робить поступки ворогам України.

Цей короткий допис пропонує загальний огляд стану парламентського та інституційного нагляду за сектором безпеки України, а також спрямований на розгляд пропозицій щодо посилення ролі парламентського Комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки, Рахункової палати та офісу Омбудсмена. Розгляд багатьох інших установ нагляду, зокрема, тих, які створені для боротьби з корупцією, не входить до змісту цього документу. Хоча в цьому документі в основному йдеться про сектор безпеки в широкому контексті,

Ключові моменти:

- Уряд Зеленського та орган законодавчої влади, в якому домінує партія «Слуга народу», все ще можуть запропонувати нові можливості для поновлення демократичних реформ, якщо їх заходи будуть не косметичними, а справжніми структурними змінами.
- Українському парламенту потрібна інституційна реформа та продовження розбудови потенціалу ефективного впливу на питання національної безпеки, оборони та розвідки, але донорам необхідно ретельно оцінити, у кого і в що інвестувати.
- Омбудсмен та Рахункова палата не отримали необхідної уваги з боку міжнародної спільноти донорів, і їхній вплив на контроль за сектором безпеки залишається обмеженим.

він час від часу стосується й конкретних сфер – оборони, поліції та розвідки.

Цей допис пропонує низку заходів нарощування потенціалу для посилення інституційного впливу структур демократичного контролю у секторі безпеки. Він наполягає, що парламент повинен розраховувати на експертів громадянського суспільства, щоб удосконалювати власні професійні знання. Депутати, які справді зацікавлені у нагляді та представництві, потребують підготовки щодо процедур (та можливостей) нагляду, а також з основ національної безпеки, оборони та розвідувальної політики і практики. У той же час, хоча помічники з політичних питань отримали б користь від вивчення процедур нагляду, адміністративний персонал парламенту вітав би навчання з основ безпеки. Уповноваженому Верховної Ради з прав людини (Омбудсмену) та Рахунковій палаті потрібна допомога у взаємодії з парламентом та іншими суб'єктами контролю, особливо з громадянським суспільством. Вони також потребують посиленої уваги з боку міжнародних донорів через проекти Twinning та навчальні програми.

Новий Парламент, нові можливості?

Наприкінці серпня 2019 року новий законодавчий орган склав присягу після однознач-

Ця доповідь є частиною проекту “Посилення нагляду за сектором безпеки в Україні: розвиток відносин та спроможності незалежних суб'єктів нагляду – проект BOS 2019” (Bolstering Oversight of the Security Sector in Ukraine: Developing Relations and Capacity of Independent Oversight Actors – The BOS project 2019-20), що реалізується Центром досліджень європейської безпеки (Centre for European Security Studies, CESS) та Центром дослідження армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР). Проект об'єднує ряд суб'єктів нагляду – громадянське суспільство, Парламент, офіс Уповноваженого з прав людини та Рахункову палату – для навчання та досліджень з метою сприяння незалежному нагляду за сектором безпеки в Україні. Цей короткий аналіз присвячений ролі Парламенту, Омбудсмена та Рахункової палати у нагляді за сектором безпеки. Попередній допис стосувався ролі громадянського суспільства.

Документ ґрунтується на всебічному аналітичному дослідженні співробітників CESS та серії напівструктурованих інтерв'ю з кількома зацікавленими представниками громадянського суспільства та інших наглядових установ, які були проведені співробітниками CESS під час місії з оцінки в Києві у травні 2019 року. Подальший матеріал був отриманий в ході оцінки трьох навчальних семінарів з групою суб'єктів нагляду, що проходили в період з червня по листопад 2019 року. Деякі експерти з громадянського суспільства, які відвідували тренінг, заповнили поглиблене опитування, яке також було використане для підготовки цього документу. Значний внесок зробив Леонід Поляков із ЦДАКР, який розглянув початковий проект цього документу. Автор також хоче подякувати члену правління CESS Пітеру Ванхутте та директору CESS Мерайну Хартогу за коментарі до попереднього проекту цього документу.

Проект BOS фінансується Міністерством закордонних справ Нідерландів.

ної перемоги новоствореної партії «Слуга народу». Партія виборола 254 місця з 450 у Верховній Раді; лише 83 з цих нових депутатів мали попередній парламентський досвід. Протягом перших місяців Парламент більше зосереджувався на законотворчості, ніж на контролі за Урядом. Недосвідчені депутати намагалися показати проактивну позицію, пропонуючи нові закони та вносячи зміни до старих (за перші сто днів 784 законопроекти були зареєстровані депутатами, тоді як Уряд та Президент зареєстрували 101 – див. Опора, 5 грудня 2019 року на www.opora.ua.org). Це, однак, призвело до неякісних законопроектів та перевантаження адміністративного персоналу; усі проекти законів – навіть якщо вони неповні або непослідовні – мали бути розглянуті без попереднього обговорення чи перевірки.

Нові члени партії «Слуга народу» також прагнули швидко просувати нові закони, сподіваючись на свою парламентську більшість. Однак, у Президента Зеленського виникли проблеми з підтриманням партійної дисципліни, коли нові молоді політики часто голосували проти волі фракції, оскільки особисті погляди часто відходили від лінії партії. Багато депутатів також прагнуть розвивати власну політичну кар'єру – в Україні це часто передбачає розвиток зв'язків з олігархами та бізнес-інтересами.

Важливим питанням, яке обговорюється у Верховній Раді, є новий виборчий кодекс. У нинішній системі половина членів обирається за допомогою загальнонаціональних закритих партійних списків, а друга половина – за регіональними списками мажоритарників. Основна проблема полягає у закритих партійних списках, де особи, які невідомі населенню, можуть придбати свій шлях до списку партій. Це призвело до слабких партій та великої кількості законодавців, які не зацікавлені представляти народ, але виступають інструментами особистих та олігархічних інтересів. Нова система все ще буде поєднанням між загальнонаціональним та регіональним списками, але буде відкритою, що дасть можливість кандидатам стати депутатами шляхом переміщення по списку, вигравши більше голосів. Незважаючи на складність, нова система може бути справедливішою. Найголовніше, щоб це сприяло прозорості партійної політики. Хотілося б також сподіватися, що це допоможе привнести справжній новий політичний талант у Верховну Раду, який серйозно поставиться до представлення народу та забезпечення контролю над Урядом.

Парламентський контроль над сектором безпеки

Недосвідченість нового Парламенту також впливає на парламентський нагляд за сектором безпеки – сектором, в якому Президент та Рада національної безпеки і оборони завжди відігравали домінуючу роль. Новий Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки має деякі старі, але переважно нові обличчя, зокрема його голову. За словами

експерта, з яким консультувалися при підготовці цього документу, комітет не має бачення в частині побудови законотворчої та наглядової програми дій.

Новий комітет також відповідає за нагляд за службами розвідки та безпеки. Це дещо розчаровує, оскільки Закон «Про національну безпеку України» 2018 року передбачав створення окремого наглядового комітету. Більше того, не зрозуміло, яким буде розподіл компетенції між Комітетом з питань національної безпеки, оборони та розвідки та Комітетом з питань правоохоронної діяльності, який, в принципі, також може працювати над питаннями нагляду за розвідками. Поки що цей комітет зосередив увагу на реформі прокуратури та боротьбі з корупцією.

Новий Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки має п'ять підкомітетів, зокрема: 1) підкомітет запровадження цінностей і стандартів НАТО, міжнародного військового співробітництва та миротворчості; 2) підкомітет з державної безпеки та оборони; 3) підкомітет з питань оборонної промисловості та технічної модернізації; 4) підкомітет з питань нагляду за діяльністю державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів; та 5) підкомітет по соціальним питанням у сферах національної безпеки і оборони. Крім того, було створено кілька робочих груп для вирішення більш конкретних питань. Все це створює досить важку структуру та бюрократичні перешкоди, які ризикують відвернути увагу та ресурси від нагальних питань. Пріоритетами Комітету є реформа українських служб безпеки, оборонних закупівель, управління кордонами та соціального захисту військовослужбовців та ветеранів війни. Зважаючи на відсутність досвіду роботи у членів комітету, він не вимагає особливих пояснень від силових міністерств щодо політики та витрат. НАТО-мість, Міністерство оборони, наприклад, саме інформувало Парламент про свою діяльність. Це світ догори ногами з точки зору парламентського контролю, хоча це є гарним знаком відповідальності виконавців.

Досі мало взаємодії з громадянським суспільством. Це прикро, оскільки нові депутати можуть скористатися досвідом аналітичних центрів та неурядових організацій. Це буде особливо важливим для нових працівників, більшість з яких майже не мають досвіду в політиці, парламентських процедурах чи питаннях безпеки. Поки що депутати прагнуть налагодити зв'язки із ЗМІ та журналістами, і це може зайняти певний час, перш ніж взаємодія громадянського суспільства та Парламенту почне добре працювати. Однією з позитивних ознак є те, що Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки розпочав організовувати кілька круглих столів з представниками громадянського суспільства, міністерств та установ, таких як Омбудсмен.

Поки що не було видно багато нових проектів з нарощування потенціалу демократичного контролю. Наскільки нам відомо, на даний момент не

існує жодного проекту, який би безпосередньо стосувався парламентського нагляду за сектором безпеки (окрім певної уваги через даний проект BOS CESS). Однак, існує кілька великих, довгострокових проєктів, спрямованих на розвиток потенціалу та реформування Верховної Ради. Вони здебільшого реалізуються великими установами та донорами, такими як ПРООН (Проєкт Парламентської реформи ЄС-ПРООН); USAID з NDI, IRI або Фондом Східна Європа (Відповідальність, Підзвітність, Демократичне Парламентське Представництво). Якщо їх не буде продовжено або поновлено, ці проєкти завершаться у 2020-21 роках.

Омбудсмен

Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (тут Омбудсмен) виконує функцію парламентського нагляду в Україні. Він або вона також обирається Парламентом. У представника Омбудсмена, який займається військовими, є команда з 12 чиновників, які регулярно відвідують війська вздовж фронту на Донбасі та військові об'єкти по всій країні. У військовій сфері Омбудсмен зосереджується на питаннях військових, ветеранів, поводження з військовополоненими, та гендерній рівності у Збройних Силах. Омбудсмен також відіграє певну роль стосовно поліції (питання персоналу), але це не має ефективного впливу на українські спецслужби. Омбудсмен дає рекомендації Парламенту та готує доповіді з конкретних проблемних питань. Однак такі рекомендації не завжди отримують належну увагу з боку Парламенту.

В даний час розглядаються конституційні зміни, які передбачають створення декількох офісів омбудсмена для різних сфер суспільства; офіс військового омбудсмена, можливо, також буде створений. Це було б гарним розвитком, зважаючи на кількість та серйозність питань, пов'язаних з військовим особовим складом, оскільки конфлікт із про-російськими бойовиками на Донбасі триває. Важливо, щоб така установа мала достатні людські та фінансові ресурси для виконання всіх своїх завдань.

Дивно, що офіс українського Омбудсмена не отримувал суттєвої міжнародної допомоги. Окрім проєкту за фінансування Данії, що реалізувався ПРООН, і який завершився у 2018 році, та партнерства з офісом Омбудсмена Литовської Республіки, було мало уваги донорів щодо наглядової роботи українського Омбудсмена. Недофінансування офісу та недостатня спроможність офісу заважали йому впливати на стан демократичного контролю за сектором безпеки, особливо щодо захисту прав особового складу Збройних Сил. Омбудсмен намагається активно контактувати з усіма зацікавленими сторонами (громадськістю загалом та військовими) шляхом скромних інформаційних кампаній. Він також відкритий для співпраці з організаціями громадянського суспільства. Зі збільшенням потенціалу це може поліпшити як його охоплення, так і вплив на подолання порушень прав людини.

Рахункова палата

Як і Омбудсмен, Рахункова палата працює в інтересах Парламенту. Вона проводить аудиторські перевірки на вимогу Парламенту (при тому, що вона може ініціювати власний аудит) та представляє щорічний звіт про державний бюджет на кінець року. Аудиторські працівники регулярно відвідують засідання комітетів у Парламенті. Голова та вісім членів призначаються Верховною Радою. Рахункова палата має спеціальний відділ з питань оборони, який складається з двох напрямків: один зосереджується на Збройних Силах, а другий – на поліції, прикордонниках, розвідці та боротьбі з корупцією. У 2015 році був прийнятий новий Закон «Про Рахункову палату» для підвищення її незалежності від інших державних установ та гармонізації її процедур з міжнародними стандартами.

Рахункова палата також стикається з кількома основними проблемами. Перш за все, рівень подальшого реагування на її рекомендації низький. Один з наших коментаторів стверджував, що реалізується лише приблизно третина рекомендацій, а решта лише частково виконані або взагалі реакція відсутня. По-друге, більшість звітів, що стосуються витрат на безпеку та оборону, є конфіденційними. Це особливо хвилює, оскільки платники податків мають право знати, як витрачаються їхні кошти, в тому числі на питання безпеки та оборони. По-третє, незрозуміло, чи повинна Рахункова палата проводити аудит державних підприємств, особливо тих, хто займається обороною, залишаючи місце для корупції.

Незважаючи на те, що Рахункова палата є однією з основних інституцій у боротьбі з корупцією, вона не приділяє цьому явищу такої ж уваги, як інші антикорупційні структури, такі як Національне антикорупційне бюро або Національне агентство з питань запобігання корупції. Оскільки широка громадськість, а також багато неурядових організацій і навіть деякі депутати не знають, що саме робить Рахункова палата, або що вона має робити, існує ризик, що результати її контролю за бюджетом та витратами залишаться не почутими і, таким чином, не використовуються. Відсутність взаємодії з величезним українським громадянським суспільством є особливо проблематичною – питання, яке громадянське суспільство може допомогти виправити через проекти, які також розглядають фінансову звітність, а не лише менш технічну політику підзвітності.

На міжнародному рівні Рахункова палата є членом як Міжнародної, так і Європейської організації вищих аудиторських установ. Німецьке агентство розвитку GIZ співпрацює з Рахунковою палатою України через проект «Ефективне управління державними фінансами», який також стосується інших установ (Міністерства фінансів, Парламенту) та через включення громадських організацій. Окрім деяких менших проектів, що фінансуються Євросоюзом та США, обсяг міжнародної допомоги аудиторській організації України залишається незначним.

Нарощування інституційних спроможностей та співпраці

Українським наглядовим установам належить пройти довгий шлях, перш ніж вони зможуть забезпечити ефективний демократичний контроль за обороною. Нинішні недоліки варіюються від великої кількості бюрократичних процедур до дефіциту демократичної культури та від недостатнього професіоналізму персоналу до клієнтолізму. Незважаючи на таку, здавалося б, похмуру картину, важливо, щоб міжнародні донори продовжували інвестувати в демократію України. Хоча Україні самій потрібно вжити заходів щодо впровадження парламентської та виборчої реформи, та ввести нові положення для підвищення ефективності діяльності Омбудсмана та Рахункової палати, міжнародні донори повинні допомагати, розбудовуючи потенціал обраних парламентарів, парламентських співробітників та працівників офісів Омбудсмана та Рахункової палати.

Рекомендації, зроблені CESS у публікації «Нарощування потенціалу громадянського суспільства з нагляду за сектором безпеки в Україні» у грудні 2019 року, певною мірою поширюються і на ці установи. Коротше кажучи, ми пропагували «здобуття знань» через освіту та навчання, «обмін досвідом» за допомогою мереж, поглиблення взаємодії з іншими суб'єктами нагляду та обміну з колегами в інших країнах, та «забезпечення нагляду» шляхом запровадження нових механізмів (спільний інструмент моніторингу громадянського суспільства та Парламенту) та відновлення існуючих (наприклад, Громадських рад).

Ми вважаємо, що міжнародні донори (насамперед Європейський Союз та його країни-члени) повинні допомогти Україні, інвестуючи в її людський потенціал для демократичного нагляду за сектором безпеки. Ось сім пунктів, які можуть допомогти в досягненні цієї мети:

1. Поширення в Парламенті відповідних знань

Парламент має дуже низький рівень обізнаності з питань національної безпеки, оборони та розвідки (як і щодо більшості питань). Приблизно чотири з п'яти парламентарів та їх помічників є новими. Нинішні депутати та їхні помічники часто не знають своїх обов'язків (звідси велика увага до законотворчості, за рахунок уваги до урядової політики). Верховна Рада має декілька способів підвищення внутрішніх знань. Одним із способів можуть бути короткострокові відрядження на роботу у Парламенті українських експертів громадянського суспільства. Ці експерти не повинні бути окремими експертами, які обслуговують певний комітет чи законодавця, а повинні бути об'єднані з іншими експертами, які інформують Парламент в одному бюро (і пов'язані з практикою ор-

ганізації регулярних дискусій за круглим столом між членами комітету, представниками офіційних структур та представниками громадянського суспільства). Важливо, щоб це бюро було в Парламенті, але не як частина його млявої бюрократії. Парламент також повинен забезпечити включення різних поглядів громадянського суспільства та уникати залучення лише «звичних активістів». Однак, ці експерти повинні на ротаційній основі тісно співпрацювати з комітетами Верховної Ради та адміністративним персоналом.

2. Інвестування у справжніх законодавців

Це гарна новина, що Україна, ймовірно, змінить свій виборчий кодекс та перейде із змішаної системи закритих національних партійних списків та регіональних списків до відкритої системи голосування. Нинішня виборча система дозволила корумпованим особам, які лише зацікавлені захищати власні інтереси, а не інтереси людей, увійти до Парламенту. Депутати, які активно працюють у своїй політичній партії та є щирими у своїх законодавчих та наглядових цілях, заслуговують на увагу та підтримку. Ті, хто не є такими – це лише втрата коштів та потенційні гальма реформ. Хоча часом може бути складно розрізнити два типи депутатів, але для проектів допомоги, націлених на окремих парламентарів, буде важливо намагатися включити лише тих, хто прагне вчитися та вдосконалювати свої навички. Таким чином, рекомендується ретельна оцінка результатів діяльності депутатів як у поточному законодавчому органі, так і в попередній активності. Новий законодавчий орган пропонує безліч перспективних молодих людей, які повинні мати можливість удосконалити свої навички демократичного нагляду та свої знання з питань національної безпеки, оборони та розвідки.

3. Підготовка співробітників Парламенту

Професійний персонал апарату Парламенту також майже абсолютно новий і недосвідчений. Ті, хто серйозно ставляться до своєї роботи та прагнуть до кар'єри в парламенті, політиці чи державній службі, отримують перевагу від навчання без відриву від роботи. Співробітники секретаріатів розглядаються здебільшого як помічники секретарів (підготовка даних, написання записок тощо), тоді як у більшості демократій такий персонал відповідає за забезпечення безперебійного ведення щоденних справ, включаючи змістовну частину (підготовка порядку денного наради, організаційне планування тощо). Парламент України повинен більше використовувати досвід адміністративного персоналу в сенсі змісту, а також пропонувати навчання з питань національної безпеки, оборони та розвідки. Як і в інших національних парламентах, в українському Парламенті є державні службовці, які бачили, як багато законодавців приходять і йдуть, і вони є інституційною пам'яттю організації.

4. Подальша робота над інститутом Омбудсмена

Інститут Омбудсмена є доволі активним, але він мало забезпечений ресурсно. Донорам буде важливо використовувати ентузіазм закладу щодо участі у міжнародних проектах з нарощування спроможностей (яких наразі замало). Омбудсмен повинен активніше брати участь у секторі безпеки, зокрема, працюючи в структурах безпеки (міністерства, відомства тощо) та надалі звертаючись до багатьох громадських організацій, правозахисників, журналістів тощо. Посилена взаємодія з цими колегами та партнерами може бути забезпечена шляхом проведення спільних тренінгів з питань безпеки та оборони, а також з питань належного управління. Додаткова увага у роботі Омбудсмена до військових справ також важлива, оскільки Україні не вистачає конкретного омбудсмена чи генерального інспектора збройних сил (посада, яка може бути у процесі запровадження).

5. Відкриття Рахункової палати

Рахункова палата робить свою роботу за кадром. З одного боку, це має певну користь, оскільки має певну міру свободи вибору аудиторських перевірок, що може призвести до інкримінованості корумпованих установ та практик. Однак, з іншого боку, її доповідям у Парламенті приділяють мало уваги. Рахункова палата рідко контактує з громадянським суспільством і не активно взаємодіє з Парламентом чи іншими контролюючими установами. У цьому сенсі їй бракує прозорості, і більшість її звітів з питань безпеки залишаються таємними. У той час, як Рахункова палата має хороші професійні знання та практики, а також хороших фінансових експертів у своєму штаті, їй потрібна допомога щоб її краще чули колеги у Парламенті. Донори могли б привернути увагу до Рахункової палати через Twinning, демократизацію та проекти з розбудови потенціалу разом із громадянським суспільством, міністерствами та, головне, Парламентом.

6. Системно використовувати експертизу громадянського суспільства

Новий законодавчий орган не виявив великої схильності до взаємодії з громадянським суспільством. Деякі нові законодавці хотіли привернути увагу ЗМІ, але не намагалися включити експертизу громадянського суспільства у свою роботу. Здебільшого це результат недостатнього розуміння недосвідченими депутатами та працівниками апарату потенційного позитивного внеску аналітичних центрів та НУО в законотворчість та парламентський нагляд. Тим часом, саме громадянське суспільство також повинно активізуватись: багато організацій відчули себе ігнорованими під час другої половини каденції колишнього законодавчого органу та досі перебувають у стані непевності, чи треба підтримувати чи чинити опір новим Уряду та Парламенту. Підтримка донорів за допомогою мережевих проектів була б корисною, але більш системний підхід,

такий як інструменти моніторингу, коли Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки тісно співпрацює з невеликою групою аналітичних центрів з певної теми, був би ще більш цінним.

7. Забезпечення міжнародного виміру щодо нарощування спроможностей

Щоб зрозуміти, що таке культура демократичного контролю, усім учасникам буде важливо вчитися один у одного та порівнювати стан справ в Україні з ситуаціями зрілих демократій. Такі обміни повинні, однак, виходити за рамки коротких візитів та лекцій і включати більш ґрунтовні контакти однолітків та навчання для парламентарів, їх персоналу і посадових осіб Омбудсмена та аудиторських установ. Це означало б навчання на практиці, замість навчання «на слух»; політичні дебати, які призводять до суттєвих рекомендацій політики замість просто відкритих дискусій; і більш тривалий особистий контакт серед зацікавлених сторін замість коротких разових візитів. Це вимагає донорських внесків, зокрема, допомоги європейських інституцій (які, звичайно, мають повний набір власних зобов'язань). Здійснюючи таку інвестицію, важливо буде уважно оцінити, які українські суб'єкти нагляду хочуть брати участь та, ймовірно, використовуватимуть досвід та знання для просування реформ та нагляду.

Висновок

Для України буде важливо переглянути інституційну структуру своїх суб'єктів нагляду: менш бюрократизований Парламент, обраний за допомогою відкритих списків; Омбудсмена, який має більше можливостей впливати на сектор безпеки, і Рахункової палати, яка може бути почута Парламентом і зрозуміла суспільству. За короткий термін Верховна Рада, Омбудсмен та Рахункова палата потребують отримання знань щодо нагляду та особливостей сектору безпеки. Вони також повинні приділяти більше уваги налагодженню більш міцних зв'язків з громадянським суспільством, в той час як вони самі потребують уваги міжнародних донорів, щоб вивчити досвід та кращі практики своїх колег в інших країнах. Перед Україною стоїть довгий перелік викликів, але також є суттєвий вибір можливостей вирішити їх під новим керівництвом країни.

Центр досліджень європейської безпеки (CESS) – це незалежний інститут досліджень та навчання, заснований у м. Гронінген, Нідерланди. CESS прагне до сприяння безпеці, розвитку, демократії та правам людини, допомагаючи урядам та громадянському суспільству долати ризики, що постають перед ними.

CESS – це міжнародний, багатoproфільний та всеосяжний інститут. Його робота є частиною європейських пошуків стабільності та процвітання як всередині Європи, так і поза нею. CESS заохочує поінформовану дискусію, розширення можливостей для кожної особи, допомагає взаємному порозумінню з питань державного управління і сприяє демократичним інституціям та процесам.

Центр досліджень армії,
конверсії та роззброєння

«Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння» (ЦДАКР) був створений як добровільне об'єднання фахівців в області професійного аналізу процесів роззброєння і озброєння (перезброєння) армій держав регіону, реформування силових структур, діяльності окремих підприємств і активності України на міжнародному ринку озброєнь. Крім того, ЦДАКР періодично звертається до тематики військово-цивільних відносин і цивільного контролю над силовими структурами, а також розвитку в Україні технологій оборонного та подвійного застосування. Експерти ЦДАКР активно працюють у сфері дослідження участі України в міжнародних режимах контролю за озброєннями і критичними технологіями.

